

Ляхович С. О.
аспірант кафедри конституційного, адміністративного
та фінансового права Академії праці,
соціальних відносин і туризму

СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОЇ КАТЕГОРІЇ «ДЕКОМУНІЗАЦІЯ»

Декомунізація являє собою комплекс заходів, спрямованих на відмову від комуністичної ідеології, символіки та практик, а також на перегляд історичного періоду комуністичного правління. Вона є важливою частиною процесу транзитивної справедливості, що передбачає встановлення справедливості в перехідний період після тривалого періоду авторитарного або тоталітарного правління.

Поняття «декомунізація» набуло значного розголосу в країнах, які пережили комуністичне правління. Воно відображає процес відходу від комуністичної ідеології, символіки, а також реформування суспільних та політичних інститутів відповідно до демократичних стандартів і прав людини. Декомунізація включає в себе не лише політичні та економічні зміни, але й глибокий перегляд історичної пам'яті, освіти та культури. Тому декомунізація – це складний процес переосмислення та переформування суспільства після завершення періоду комуністичного або іншого тоталітарного режиму.

В Україні декомунізація являє собою комплексний процес, який спрямований на ліквідацію спадщини комуністичної системи. Це включає заборону комуністичної символіки, перегляд історичних наративів, реабілітацію жертв політичних репресій, а також реформування правової та політичної систем. Основною метою декомунізації є не лише відмова від комуністичної ідеології, але й створення умов для розвитку вільного, демократичного суспільства.

Декомунізація є ключовим елементом посткомуністичної трансформації в країнах, що пережили комуністичне правління. Вона включає в себе не лише заборону комуністичної символіки чи розформування партійних структур, але й глибокий перегляд суспільних відносин, цінностей і історичної пам'яті. Так, процес переосмислення спадщини комуністичного режиму та видалення елементів комуністичної ідеології з символічного простору України розпочався задовго до Революції Гідності, однак набув системності після ухвалення 9 квітня 2015 р. Закону України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного тоталітарного режимів та заборону пропаганди їхньої символіки» [1]. Він увійшов до так званого «декомунізаційного пакету», всі закони якого були підписані Президентом України одночасно 15 травня 2015 р. [2, с. 19]. Закон засуджує комуністичний та націонал-соціалістичний режими в Україні, визначає правові основи заборони пропаганди їх символіки та встановлює порядок ліквідації символів комуністичного тоталітарного режиму.

Щодо практичних аспектів декомунізації, то цікавими прикладами можуть слугувати такі країни, як Україна, Польща, країни Балтії. Аналіз досвіду цих

країн дозволяє визначити ефективні стратегії та методи реалізації цього процесу. Йдеться не лише про перейменування вулиць, демонтаж пам'ятників, перегляд шкільних програм історії тощо. Важливим аспектом є інтеграція декомунізації в ширший контекст європейської інтеграції та міжнародного права.

Як відомо, процеси декомунізації є складними і багатовекторними. Вони супроводжуються численними викликами. Прийняття будь-якого рішення передуює широка громадська дискусія, з необхідністю врахування різних думок її учасників, враховуючи їх професійні, життєві та вікові характеристики, а також політичні погляди. Наприклад, громади вимушені шукати компроміс під час перейменування вулиць чи провулків з радянсько-комуністичних назв на честь знакових історичних постатей, борців за незалежність України, діячів української культури. Небажання знаходити компроміс призводить до опору частини населення, замість забезпечення балансу між необхідністю декомунізації та збереженням культурної спадщини, необхідності переосмислення історичної ідентичності та забезпечення соціальної справедливості.

Основним правовим викликом є забезпечення балансу між необхідністю розриву з комуністичним минулим та захистом прав та свобод громадян. Тому ефективно впровадження декомунізації вимагає не лише правових засад, але й активної участі громадянського суспільства, наукової спільноти та міжнародної підтримки.

Як висновок, слід підсумувати, що декомунізація є складним і багатогранним процесом, який вимагає виваженого підходу і врахування історичних, культурних та соціально-політичних особливостей кожної країни, забезпечуючи справедливий перехід від комуністичного минулого до демократичного майбутнього. Тож особливе і вирішальне значення він має для посткомуністичних країн на шляху до зміцнення їх демократії та утвердження верховенства права. Ключ до успішної декомунізації лежить у здатності досягти суспільної згоди та визнання важливості подолання комуністичного минулого для побудови демократичного майбутнього. Ефективна декомунізація вимагає комплексного підходу, що включає правові реформи, активне залучення громадянського суспільства та міжнародну підтримку.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Закон України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного тоталітарного режимів та заборону пропаганди їхньої символіки». URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/ji07358a>

2. Гуменчук І.А., Темірова Н.Р. Початок декомунізації в Калинівській ОТГ як складова політики пам'яті. Вісник студентського наукового товариства Донецького національного університету імені Василя Стуса. Т. 1 / ред. кол. І.А. Зайченко (голова) та ін. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2023. Вип. 15. Т. 1. С. 18-21.